

ВІДГУК

**офіційного опонента, завідувача кафедри судової медицини
та медичного правознавства**

**ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет»
доктора медичних наук, професора
Бачинського Віктора Теодосовича
на дисертаційну роботу Воронова В.Т.**

**«Судово-медична оцінка причинно-наслідкових зв'язків між утворенням
травми та несприятливими наслідками»,
представлену на здобуття наукового ступеня
доктора медичних наук
за фахом 14.01.25 – судова медицина**

Обґрунтування теми дисертаційного дослідження

Професійна діяльність судово-медичного експерта нерозривно пов'язана із використанням методів та засобів загальної методології з застосуванням в спеціальній галузі знань – судово-медичній експертизі (СМЕ), що зумовлено об'єктивною необхідністю пошуку взаємозв'язку між об'єктами матеріальної реальності та процесами на часовому проміжку, що формують детермінований ланцюг подій. Об'єктивна та достовірна верифікація причинних підстав судово-медичних об'єктів у закономірному зв'язку подій відображає затребуваність для суспільства, яке через правоохоронні органи та суди використовує підсумки експертизи з метою юридичної кваліфікації правопорушень проти життя та здоров'я громадян, відповідно до вимог чинного законодавства України. Ефективне вирішення цього завдання правоохоронних органів та судів знаходиться в нерозривному зв'язку з науково обґрунтованими підсумками СМЕ. Враховуючи різноспрямованість детермінант закономірного травматичного процесу: умов, приводів, станів, – верифікація причин та причинно-наслідкових зв'язків у ряді випадків є складним завданням. Використовуючи різні категорії та будуючи власний ретроспективний ланцюг подій судово-медичний експерт виокремлює системні закономірності, що допомагають зробити висновок про умови та причини травм, хворіб, підтверджує чи спростовує наявність взаємозв'язку та його силу між досліджуваними об'єктами.

Одним із можливих варіантів вирішення проблеми є розробка комплексного напрямку у методології дослідження судово-медичних об'єктів

(подій, процесів) в причинно-наслідкових зв'язках (ПНЗ), який полягає в проясненні підстав системного підходу до моделювання та поданні текстової репродукції моделей закономірних зв'язків (залежностей, детермінацій) травматичного процесу між впливом об'єктів зовнішнього середовища на організм та утворенням тілесного ушкодження, ускладнень і летального наслідку.

Отже, дисертаційне дослідження Воронова В'ячеслава Тарієловича, перебуваючи на перетині філософії та судової медицини, є актуальним та передбачає вирішення важливої проблеми за допомогою альтернативних методів.

Метою дослідження є оптимізувати оцінки судово-медичних об'єктів в причинно-наслідкових зв'язках в процесі утворення травми, ускладнень та летальних наслідків за допомогою причинно-системного моделювання.

Для вирішення даної мети дисертантом поставлено та досягнуто ряд **завдань**:

1. Дослідити в архівних матеріалах «Висновків експертів» та «Актів судово-медичного дослідження трупів» підходи судово-медичних експертів до аналізу ПНЗ між об'єктами зовнішнього середовища і організму та утворенням травми, ускладнень і летального наслідку, а також використання засобів загальної методології.

2. Обґрунтувати вибір із загальної популяції насильницької смерті виду травми з найбільшою інформаційною значущістю в судово-медичному відношенні.

3. Виявити з використанням системного підходу матеріальні основи існування та функціонування в СМЕ системної моделі повної причини травми, обґрунтувати метод логіко-ретроспективного причинно-системного моделювання та розробити раціональний метод репродукції (ілюстрації) моделей судово-медичних об'єктів в залежності травматичного процесу.

4. Визначити у судово-медичних об'єктів релевантні якості, які є діагностичними критеріями об'єктних детермінантів: причини, умов, станів, приводу в залежностях травматичного процесу.

5. Розробити кількісні характеристики критеріїв діагностики поточних властивостей об'єктних детермінантів за допомогою інформаційно-ентропійної моделі.

6. Визначити діагностичні критерії видів залежностей: ПНЗ, ОЗ, СЗ, ІЗ та нормувати відношення основних залежностей за допомогою інформаційного аналізу.

7. Конструювати просторові позачасові та еволюційні часові моделі залежностей механічної травми та обґрунтувати в СМЕ конкуренцію багатозначних залежностей та підстави однозначного спричинення.

8. Розробити в багатоланковому ланцюгу залежностей між об'єктами травматичного процесу правила ретроспективного причинно-системного моделювання на прикладах моделей детермінацій щодо походження: базального субарахноїдального крововиливу (БСАК), перелому діафіза довгої трубчастої кістки, механічної травми, що комбінується із зараженням правцем, екстракції зуба у хворого на гемофілію, перелому кісток носу в зв'язку з летальним наслідком та інших травматичних процесів.

9. Запропонувати теоретичні підстави для класифікації природних залежностей у процесі утворення травми, ускладнень та летальних наслідків.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри патологічної анатомії, судової медицини та права Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова «Судово-медична діагностика механічної травми з використанням технологічних систем обробки цифрових зображень» (№ державної реєстрації 0114U004132).

Новизна дослідження

В роботі вперше застосовані для аналізу судово-медичних закономірностей формування тілесних ушкоджень методи філософського моделювання. Вперше розроблені принципи та правила систематизації ідеалізованих позачасових моделей детермінації.

Вперше обґрунтовано існування в реальності якісно різних причинних об'єктів стосовно породження однієї і тієї ж травми-наслідку та визначені діагностичні обставини «конкуренції причин» щодо однієї і тієї ж травми.

Уніфіковано судово-медичну термінологію каузальності (причинності) і кола близьких понять з метою визначення логічних інструментів для однозначного формулювання та експертного документування висновків.

Вперше визначені алгоритми судово-медичного причинно-системного моделювання, як в елементарному ланцюгу одноланкового утворення тілесного ушкодження, так і в ланцюгу багатоланкового травматичного процесу.

Встановлені кореляційні, інформаційні відношення релевантних судово-медичних об'єктів у системі повної причини тілесного ушкодження, а також диференційований умовний або причинний статус об'єктних детермінантів за ключовими властивостями: локалізацією детермінантів в структурах системи, напрямком дії та інтенсивністю взаємовпливу, модальністю в поняттях необхідності і достатності.

Визначено роль детермінантів – причин, умов, приводів, станів – в якості діагностичних критеріїв виду залежності судово-медичних залежностей: причинності, обумовленості, інспірації, зв'язку станів.

Науково обґрунтовані для задач СМЕ правила систематизації просторових позачасових моделей закономірних зв'язків, а також природних часових еволюційно-мережевих залежностей в травматичному процесі.

Теоретичне значення результатів дослідження

Результати, отримані автором роботи, дозволяють по новому переглянути причинно-наслідкові зв'язки формування тілесних ушкоджень, шляхом використання логіко-ретроспективного та причинно-системного моделювання.

Практичне значення результатів дослідження

Практична цінність роботи полягає у розробці єдиної методологічної бази детермінантів для встановлення існування та дізнання причини обумовлених зв'язків в утворенні тілесних ушкоджень.

Також значення має методика ретроспективного моделювання початкових об'єктів системи, які передували спричиненню тілесного ушкодження.

Визначені і запропоновані до впровадження в експертну практику алгоритми моделювання та уніфіковані діагностичні критерії експертизи об'єктів у багатоланкових детермінацій стосовно вторинного перелому діафіза довгої трубчастої кістки, механічної травми, що комбінується із зараженням організму правцем, екстракції зубу у хворого на гемофілію та інших травматичних процесів.

Запропоновано вперше до впровадження в СМЕ спосіб двоякого, умовно-причинного, моделювання.

Ступінь обґрунтованості і вірогідності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Автором досліджено 3725 одиниць спостереження, зокрема актів судово-медичного дослідження трупів та висновків експертів, судово-гістологічні та судово-токсикогічні акти.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях

Наукові положення дисертації викладені у 37 статтях, а також 10 тезах за матеріалами виступів у міжнародних конференціях, конгресах. Серед статей 27 опубліковані у виданнях України і 4 – в закордонних виданнях; 13 робіт представлені у фахових виданнях за судово-медичним профілем; 6 статей надруковані у вітчизняних журналах, внесених до міжнародних наукових цитованих баз. 1 робота опублікована у вигляді методичних рекомендацій Українського центру наукової медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи МОЗ України «Судово-медична діагностика смертельних

отруєнь етиловим алкоголем», розділі «Конкуренція між причинами смерті». 10 статей отримали свідоцтва авторського права на твір та опубліковані в офіційних бюлетенях «Авторське право та суміжні права» Державного департаменту інтелектуальної власності України та Міністерства Державної служби інтелектуальної власності освіти і науки України.

Оцінка змісту дисертації та її висновків

Дисертація викладена українською мовою на 359 сторінках машинописного тексту. Дисертація має класичну побудову за змістом та складається із вступу, огляду літератури, розділу матеріалів і методів дослідження, чотирьох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури та додатку.

Робота проілюстрована Робота ілюстрована в основному тексті 3 рисунками, 13 таблицями, 27 текстовими і табличними моделями досліджуваних закономірних зв'язків. Список літератури складається із 313 джерел.

У **вступі** розкрито сутність і сучасний стан проблеми встановлення причинно-наслідкових зв'язків у закономірному процесі утворення тілесного ушкодження, ускладнення та летальних наслідків, представлено мету і завдання роботи, наукове і практичне значення її для судово-медичної експертизи, обсяг та структуру, наведено дані про апробацію результатів роботи і публікації.

У **першому розділі** «Судово-медичні причинні оцінки об'єктів експертизи у причинних зв'язках травматичного процесу (огляд літератури) проаналізовано дані вітчизняної та зарубіжної наукової літератури про сучасний стан наукових поглядів на причинно-наслідкові відношення, розглядаються поступ філософської думки для вирішення питань науки і практики. Проведений аналіз був підґрунтям визначення перспективних напрямків дослідження, мети і завдань роботи.

У **розділі 2** «Матеріал і методи досліджень» наведені дані про дизайн дослідження, включення матеріалу в дослідження та методи дослідження.

У третьому розділі «Методологічні підстави аналізу судово-медичних об'єктів в причинних залежностях процесу травми» розглядаються поняття «об'єкт» і «об'єктний детермінант», загальна методологія в СМЕ та діагностика залежностей в травматичному процесі за допомогою методів та засобів загальної методології

У розділі 4 «Підстави судово-медичних залежностей у травматичному процесі» наводяться дані аналізу відомостей катамнезу «Висновків експертів», а також висвітлено ізоморфізм між моделями системи та повної причини травми та двояку, причинно-умовну її детермінацію. Розглянуто природні і логічні підстави для систематизації детермінантів у процесі утворення механічного і тілесного ушкодження. Приділено увагу закономірності зворотної конгруентності впливу між умовними та причинними детермінантами в системі повної причини тілесного ушкодження.

У п'ятому розділі «Причинна характеристика травми. Діагностика об'єктних детермінантів» наведено інформацію про причинні наслідки в залежності травматичного процесу. У розділі також викладені дані про елементарну одно ланкову модель утворення травми з настанням швидкої смерті та про багатоланкову модель ланцюга детермінації в процесі травми з пролонгованою клінікою ускладнень тілесного ушкодження. Розглянуто інформаційні аспекти відмінності одно та багатоланкових детермінацій стосовно частоти летальних наслідків спричинення тілесних ушкоджень. Здійснена спроба визначення діагностичної значимості детермінантів багатоланкових детермінацій в травматичному процесі.

Шостий розділ «Причинна значущість судово-медичних об'єктів, які беруть участь в утворенні травми» – філософськи описує індивідуальні особливості організму, зовнішні релевантні фактори, інспіраційні об'єкти в моделі інспіраційної детермінації травм та роль приводу в закономірному травматичному процесі.

Сьомий розділ «Діагностика причинно-наслідкового зв'язку у травматичному процесі в практиці СМЕ» – описує логіко-філософський підхід до експертної оцінки базального субарахноїдального крововиливу,

відстроченого відкритого перелому діафіза довгої трубчастої кістки, механічної травми в комбінації з зараженням правцем.

Восьмий розділ «Природні підстави судово-медичної систематизації залежностей у процесі утворення механічної травми» містить дані про групування та класифікацію причинно-наслідкових зв'язків.

У **аналізі та обговоренні результатів дослідження** здійснена спроба абстрагуватись від конкретно-орієнтованих прикладів та перейти на системний рівень аналізу причинно-наслідковий зв'язків утворення тілесних ушкоджень.

Сформульовані автором **висновки** роботи викладені на 9-ти пунктах та логічно впливають із результатів роботи і мають важливе теоретичне і практичне значення.

Практичні рекомендації сформульовані чітко та послідовно.

Дисертаційна робота написана на високому науковому рівні та відзначається логічним і послідовним стилем викладення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАУВАЖЕННЯ

Зауваження

1. Посилання на літературні джерела слід оформити у відповідності до існуючих стандартів, зокрема всі пронумерувати, а також навести сучасніші.
2. Практичні рекомендації слід переоформити, та зробити лаконічними і чіткими, що полегшить їх використання судово-медичними експертами.
3. У вступі та анотації слід подати ту ж мету роботи.
4. По тексту роботи слід використовувати уніфіковану термінологію без авторських пояснень (наприклад, репродукції автор пояснює як ілюстрації, обґрунтування теми дисертації автор дає пояснення самого терміну, с. 156 генерація «породження», с. 165 летальний наслідок «exitus».
5. По тексту не потрібно виділяти номер схем, таблиць.
6. При згадуванні таблиць в тексті роботи потрібно вказувати номер (напр. на с. 72).
7. В розділі 7 всю літературу треба в кінці розділу навести, як і резюме.

8. Висновки і практичні рекомендації оформити з правильними параметрами абзацу.
9. Робота містить орфографічні, синтаксичні та лексичні помилки.
Проте дані зауваження ніяк не впливають на наукову новизну, суть роботи та її значимість.

Запитання

1. Як співвідноситься раціональне документування причинно-наслідкових зв'язків із вимогами судово-слідчих органів до висновків експерта, щодо найбільш широкого і багатогранного вивчення досліджуваних об'єктів із урахуванням впливів усіх можливих чинників на виникнення ушкоджень чи причини смерті?
2. Які системи аналізу судово-медичних експертиз Ви могли б порадити для підвищення ефективності оцінки етіологічних, патогенетичних та інших факторів при проведенні комісійних експертиз?

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Воронова В'ячеслава Тарієловича «Судово-медична оцінка причинно-наслідкових зв'язків між утворенням травми та несприятливими наслідками», яка подана до спеціалізованої вченої ради Д 64.600.03 при Харківському національному медичному університеті на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому шляхом комплексного застосування лазерних поляриметричних, судово-медичних і статистичних методів дослідження вирішена актуальна науково-прикладна проблема судової медицини – удосконалення методів діагностики гострої коронарної недостатності. Отримані в дисертації результати відповідають паспорту спеціальності 14.01.25 – «судова медицина».

За науковою новизною, актуальністю, теоретичною і практичною цінністю дисертація Воронова В'ячеслава Тарієловича «Судово-медична оцінка причинно-наслідкових зв'язків між утворенням травми та несприятливими наслідками» за спеціальністю «14.01.25 – судова медицина» повністю

відповідає вимогам п. 10 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого постановами Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015) до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.01.25 – «судова медицина».

Завідувач кафедри судової медицини
та медичного правознавства ВДНЗ України
«Буковинський державний
медичний університет»,
Начальник КМУ «Обласне бюро
судово-медичної експертизи»,
заслужений лікар України,
доктор медичних наук, професор

В.Т. Бачинський

Підпис *Бачинського* свідчую
Начальник відділу кадрів
Вищого державного навчального закладу України
"Буковинський державний медичний університет"

Dr. Leonid